

333

Kármán Józsefre emlékezünk

Kétszáz éve — 1796. március 14-én — született a felvilágosodás korának írója.

Korában a nemesi „gravaminális tartás” túlerett már, másról van szó: a nemzet létéről. II. József Gesamtmonarchie-t létrehozását célzó politikája ellentétes a nemzeti fejlődéssel. A társadalom szinte minden osztálya számára fojtogatóvá válik a levegő. Erre a túlfűtött atmoszférájú időszakra esik Kármán munkássága. Céljai közé sorolja Pest irodalmi centrummá tételét, elsősorban a magyar „szép nem” segítségével akarja a nemzeti műveltség színvonalát emelni, lelkes harcosa az „eredeti” magyar nyelvnek. Itt érdemes egy gondolatra elidőznünk...

Kazinczy nyelvújító programja szerencsésen találkozott a fellendülő nemesi mozgalommal. Kármán is beleilleszkedett a nagy nyelvmentő, nemesítő mozgalomba. Annyi eltéréssel, hogy nem híve a „csinált”, gyártott szavaknak.

Ezt mondta „Eredeti munkák gyarapítják a tudományokat, csinosítják a nemzetet... csinos lesz nyelvünk és velős minden szó, mert az magán fogja hordani az eredeti lélek és az öngazdagodás bélyegét.”

Férfias, bátor program ezt követelni Kármán korában!

1794 elején Schedius Lajos, Pajor Gáspár és Aranka György közreműködésével indítja el — aránylag rövid útjára — az „égi leánykát” az URÁNIA folyóiratot. Az „újság” elsősorban a nőkhöz szól. Célja: felvenni a harcot az erkölcstelenség ellen és a nemzeti szellem mellett. A mű az erkölcstudományoktól, a fizikától a gazdálkodásig a művelődési lehetőség széles skáláját nyújtotta volna olvasóinak.

Mi az oka a nemzet elmaradottságának — kérdezte joggal Kármán. „Nemzet csinosodása” kultúrpolitikai

munkájában panaszkolja el, hogy a „magyar klíma” fullasztja meg a kultúra palántáját. (Az igazi ok: országnunk társadalmi elmaradottsága.) Pedig a magyar nemzet is igényt tarthat a kultúrára „a bárdolatlan magyar véghetetlen pusztáinkon egészségesebb itélettel van felruházva, mint amott a csinos külföldi az ő kevély városában”.

A „Módi”-ban a társadalom ferdeségei, a honi külföldieskedés ellen szól. Az „Egy új házas levelet” az elképzelt harmonikus családi élet leírása.

Legmarkánsabb műve a „Fanni hagyományai”. Kisregénye olvasása során filmszerűen láthatjuk a feudális társadalom bomlását, tanúja lehetünk a szokások, előítéletek társadalmának és az igazi egyéniség utáni vágyódás harcának. Megoldása kényszer szabta — de nem bukás — ebben a korban ez volt a legelőnyösebb befejezés.

A „Fanni hagyományai magyar talajon nőtt, de az általános európai klímában a polgári szentimentalizmus hatása alatt. Kármán regénye éppen társadalmilag meghatározott korlátaiban is sajátosan magyar alkotás; társadalmi mondanivalója, gondos felépítése, tömörsége a női főhős érzelmi életének addigi irodalmunkban páratlanul gazdag és finom ábrázolása, valamint nyelve irodalmunk időtálló remekévé teszi”. (Magyar Klasszikusok 1955.)

Kármán stílusa vonzóan emberi. Érdekessége a zenei hatásokra való törekvés. A hangulatok árnyalatait pompásan festi szavaival. Nera gyárt új szavakat, hanem új szókapcsolatokat alkot. A hasonlatok gazdag tárházát lelehejtük fel nála.

Úgy érezzük, hogy még ma — kétszáz év elteltével — is méltán figyelhetünk Kármánra!

Balás Dénes László

Osztályozás		Tárgy		Hely		Idő		Személy		Helyszám	
		81:91				"1969"					
Budapestre vonatkozó újságcikkek											
Szerző:		Balás Dénes László									
Cím:		Kármán Józsefre emlékezünk									
Forrás:		Dináriai és Napló									
		(Hely)		(Idő)		(Köt. v. füz.)		(Oldal)			
				1969. jú. 16.							